

הדף היומי

יום רביעי יא' תמוז תשס"ז
מסכת יבמות - דף נה

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ע ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

האם איסור "אשת איש" פוקע לאחר מיתה, מסברא?

הגמ' לומדת ש"שכבת זרע" האמורה באשת איש, בא לומר, שאין איסור אשת איש לאחר מיתתה. שהיה צד לומר, שאשה אף לאחר מותה, מוגדרת כ"שארור", א"כ יהיה בא איסור של אשת איש. חידושה תורה שאין בה איסור לאחר מיתה. אמנם כתבו תוס' (ד"ה לאחר) שהפסוק חידש, שלאחר מיתה אינה מוגדרת כשארור. אולם כבר הקשה הרש"ש, שמוכח שהיא כן שארור, אולם בכ"ז לא אסורה. והביא להוכיח מדברי התוס' בב"ב (קיד"ד מה) שנקטו בביאור הסוגיא שלפנינו, שאף לאחר מיתה היא מוגדרת כשארור. והדבר צריך תלמוד, מה יגדיר אותה כאשת איש לאחר מיתתה, עד שיהיה סד"א שתייהא אסורה מדין אשת איש. ברגע שמתה, נפקעה כל זיקתה לחיים. מה שייך אותה לפרשת אשת איש. ובמה היא מוגדרת כשארור.

אולם אליבא דאמת, מצאנו אף לאיך גיסא, כאשר הבעל מת, אין הדבר פשוט שנפקעה השייכות בין הבעל לאשה. ואמנם מבואר בריש מסכת קידושין, האשה קונה את עצמה במיתת הבעל, א"כ מבואר שברגע שמת הבעל אין בין הבעל לאשה שום קשר. אולם בגמ' (שם יג:) אמרו, וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. בשלמא גט, דכתיב וכתב לה ספר כריתות, אלא מיתת הבעל מנולן. סברא הוא. הוא אסורה והוא שרתה. והא עריות וכו'. לא מן הדין והמקום, לבאר עתה את דברי הש"ס הנ"ל. אולם ודאי שמענו, שלא שייך לומר, פשוט מסברא, שמיתת בעל, מתירה. ולמסקנא לומדים ילפותא ממלחמה או מגירושין.

בקושיית הש"ס שנילף מסברא הוא אסורה והוא שרתה, כתב רש"י (שם ד"ה והוא) כשאינו בעולם נפטרה הימנו שרתה בו היתה קשורה עכ"ל. כלומר עתה אין דבר האוסרה, וא"כ אין סיבה שלא תהיה האשה מותרת לשוק. ובכ"ז הגמ' הקשתה מדין עריות וכו'. נמצאנו למדים, אדם שקידש אשה והרי היא קשורה בו שעה אחת, אין סיבה להתירה לעלמא, אף שעכשיו אין הוא בעולם. כיון שהחיל בה חלויות של איסורים, ועתה שמו עליה, ושמה הפך מ"פנויה" ל"אשת איש". אין גדר הדבר שהיא אסורה לעולם כיון שהיא אשתו של פלוני. אלא עתה הגדרה אותה התורה בתורת "אשת איש" והיא ואיסורה בדיוק כמו שאר עריות שלא פוקעים, ובה עצמה יש סיבה עצמית לאיסורים. עד שהוצרכו ללמוד מפסוק שיש מתיר, שנקרא "מיתת הבעל". (וע' בה בקוב"ש ח"ב סי' כז)

ממילא אף בסוגיא שלפנינו, הקשנו, מה שייך להגדיר את האשה בתורת "שארור", הרי היא מתה. מה שייך שיהיה צד להגדיר אותה בתור "אשת איש", לאחר שהיא מתה. הרי אין מה ששייך אותה לקשר אישות, הרי נפקעו כל צדדי החיים שאסרו אותה. אולם לאחר שלמדנו ממיתת הבעל, שאין הדבר פשוט מסברא, שכיון שאין בעל, אין האשה אסורה. כיון שברגע שאסר אותה, עתה התחדש בעולם ערות "אשת איש", ואין מה שיפקיע את הערוה. אם לא עתה שחידשה התורה שאשה קונה את עצמה במיתת הבעל. ועל זו הדרך בדיוק, היה צד לחייב בבא על אשת איש שמתה. שאמנם היא אינה בין החיים, אולם עדיין היא מוגדרת כאשת איש, היות ולא נפקע האיסור. ע"ז חידשה תורה שלגבי איסורי ביאה בעינן "שכבת זרע". ובמתה זה לא שייך. או לשיטת התוס' בסוגיא לפנינו, שאף כאן למדנו שאינה מוגדרת כשארור, לאחר שמתה.

אשת איש שאין לה בעל האם מותרת?

כמבואר למדנו, שאשה לאחר מיתתה אין חייבים עליה מדין אשת איש. דנו הקדמונים, האם אשה שאין לה בעל, והיא אשת איש. כגון אשתו של אליהו הנביא, או אשתו של רבי יהושע בן לוי, שנכנסו לעולם האמת בעודם חיים, האם נשתייהם מוגדרות כאשת איש או כפנויות.

המקור הביאו הפוסקים, מתרומת הדשן (סי קב') שהוכיח מדברי הגמ' בנדה (ע:). שנו בגמ' האם אשת לוט שנהפכה לנציב מלח מטמאה או לא. ואמרו שמת מטמא ואין נציב מלח מטמא, מת מטמא ואין החיים מטמאין, אע"פ שודאי אשתו של לוט מתה, אלא שנהפכה לנוף אחר, כך גם נוקט התרומת הדשן, אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך, שכולן רוחני ולא גופני.

ותמוך בקוב"ש (ח"ב סי' כח) אמנם היא לא מוגדרת אשת רעהו, אולם היכן נעלם האיסור של בעל אשת איש, הרי מבואר בגמ' כנזכר לעיל, שאם לא היה פסוק המתיר בין האשת ומדין ובין האשה שמתה, היה נשאר האיסור לעולם אף לאחר מיתה. א"כ היכן נעלם האיסור של אלו שהפכו למלאכים רוחניים. והניח בצ"ע.

ואף בשו"ת יהודה יעלה (ח"ב ח"מ סי' ד) דן בארוכה בדברי התרומת הדשן, והעלה ג"כ את הקושיה הנזכרת. ונקט, שכל דברי התרומת הדשן הם לאחר דברי הש"ס, שבאמת אשת איש נפקע לאחר מיתת הבעל. לכן אפשר גם להחדש אשת רעהו ולא אשת מלאך. אולם עדיין נשאר בתימה, מה היה צד להשי"ס לאסור לאחר מיתה, אם כ"כ פשוט לתרומת הדשן, שאין איסור לאחר שאין

האדם נמצא בהוה שבעולם. ונוקט, לחלק בין מיתה של דרך כל האדם, שבלא חידוש הגמ', בעת תחיית המתים היה נשאר האיסור של האשת איש וכו'. לבין אדם שהיה למלאך שלעולם לא ירד ממדרגתו, וא"כ לעולם לא יתכן שתהיה אשת איש, ולכן פוקע איסור זה.

סיכום הדף

נושא היומ: קנין יבמה. העראה שקונה. והמחייבת באיסורים.

אמרו לאדם מתי אשתך (א), נשא את אחות אשתו מאב (ב). מתי. נשא את אחותה מאם (ג). מתי. נשא את אחותה מאב (ד) (אחות של א'). מתי. נשא את אחותה מאם (ה) (אחות של ב'). **ונמצאו קיימות**, כיון שאין קידושין תופסים באחות אשה. **באשתו א'** מותר. **באשה ב'** שהיא אחותה אסור, שהרי היא אחות אשה. **אולם באשה ג'** מותר, כיון שאין היא מוגדרת אחות "אשתו", כיון שבב' לא תפסו קידושין. **באשה ד'** אסור, כיון שהיא אחות אשתו. וכיון שלא תפסו בה קידושין מותר **באשה ה'**, כיון שהיא לא אחות "אשתו". **ואם מת בלא בנין**, נשים א' ג' וה', פוטרת צרותיהן. **אולם אם בא על ב'**, לאחר שמתה א'. א"כ נישואיו לב' היו כדיון, ומותר בב'. ואסור בג' ובה'. ומותר בד'. **נשים ב' וד'**, פוטרת צרותיהן.

מבואר שאחות אשה, שייך בין מאב ובין מאם. **המקור**, מאשת אח שאסורה בין מאב ובין מאם, שנאמר "ערות אחיך היא". ואשת אח נלמד מאחותו, שהיא בין מאב ובין מאם. **ולא לומדים** אחות אשה, מאחותו לבד, כיון שמסתבר ללמוד יותר מדודתו, והיא אסורה רק הנשואה לאח אביו מאב, ואיסור זה נוצר ע"י קידושין. ואף אחות אשה הוא ע"י קידושין. **ומזדנתו לא לומדים**, היות וזה קרובי אביו ולא קרובי עצמו. **ולא שייך לומר** שצד לרבות אשת אח שאין לה בנין בחייו, **שרב הונא אמר**, שאם התירה תורה לאחר מיתה, בהכרח קודם היא אסורה. **ולא שייך לומר**, שמלמד איסור, כאשר יש לה בנין. **שהרי** התירה תורה באין בנין, בהכרח אם יש, אסורה. **ואין לומר שבא לומר**, שאם יש בנין מותרת אף ליבם, או שיש לה בנין רשות ליבם, או יש לה בנין באיסור עשה, **שאמרה תורה** "ערות אחיו גילה". **ואין לומר שאשת אח מן האם תתייבם**, כיון שאמרה תורה "ערות אחיך היא", וממועט מן האם. לשיטת רבי יונה שהוקשו כל העריות, **נאמר כרת באחותו**, כדי לחדש **לשיטת רבי יוחנן**, שחייב על כל אחת ואחת, אף שעבר בהעלם אחד. **ולשיטת רבי יצחק**, שכרת באחותו נכתב לומר שיש בהן כרת ולא מלקות, ילמד מ"ואל אשה בנדת טמאתה" לחלק ולחייב כרת על כל אחת ואחת.

לשיטת רבי יונה שהוקשו כל העריות, **נכתב בדודתו "ערירים יהיו"** ("ימתו". רש"י) כיון שנאמר באשת אח "ערירים יהיו", **ללמד** אם יש לו בנין יקברן. ונאמר בדודתו "ערירים ימתו" אם אין לו בנין ימות עירי. **ונכתבו ב' הדברים**, שבין אלו היו לו בנין לפני החטא, ובין בנין לאחר החטא, ימותו.

חובי העראה בחייבי לאוין נלמד, ממה שכתבה תורה בשפחה חרופה, שמביא קרבן על גמר ביאה, **מבואר**, ששאר חייבי לאוין אף בהערה עובר איסור. **ואין לומר** שממה שאמרה תורה העראה בחייבי כריתות, א"כ חייבי לאוין בגמר ביאה. שא"כ התורה לא הייתה צריכה לכתוב מאומה בשפחה חרופה. **העראה בחייבי לאוין של כהונה**, נלמד, בגז"ש מקיחה קיחה מאחותו. **העראה בחייבי עשה נלמד**, בגז"ש ביאה ביאה, האמור בצברי, והאמור במחזור. **יבמה לשוק**, או שהיא בלאו, וכחייבי לאוין. או שהיא בעשה, והיא כחייבי עשה. **היבם קונה בהערה**, בגז"ש ביאה ביאה. **ואשה נקנית לבעלה בהערה**, בגז"ש קיחה קיחה.

נאמר "שכבת זרע" המורה על גמר ביאה, בג' מקומות. **א. "שפחה חרופה"**, לומר, שחייב קרבן רק בגמר ביאה. **ב. "אשת איש", "למ"ד א**, משמש בלא קישויו, פטור. **למ"ד ב**, משמש באשה מתה פטור. **ג. "סוטה", "לר"ש**, לומר שהמקנה לאשתו לביאה שלא כדרכה, אינה נעשית סוטה. **לר"בא**, למעט קינא דרך איברים. **לאביו, למ"ד** העראה זו הכנסת עטרה, קינא לה בנישקת אבר. **ולמ"ד** העראה זו נשיקת אבר, קינא לה דרך איברים ואע"פ שבעל מקפיד, היות וזה רק פריצות, לא נעשית סוטה בכה"ג.

לשמאל, העראה הכוונה נשיקת אבר. ובהכרח דחק הבשר, ולכן מוגדר כביאה. **ובה בר בר תנה אמר בשם רי"ת**, גמר ביאה בשפחה חרופה, הכוונה הכנסת עטרה. ואע"פ שאמרה תורה "שכבת זרע" אין הכוונה מירוק גיד, אלא מירוק עטרה. **רב דימי אמר בשם רי"ת**, העראה זה הכנסת עטרה. **רבין אמר בשם רי"ת**, העראה זו הכנסת עטרה, חלק בודאי על רבה בר בר חנה, אולם על שמאל לא חלק, שאפשר שמנשיקת אשר עד הכנסת עטרה מוגדר כהערה. **אמר רב שמואל בר יהודה בשם רי"ת**, העראה זו הכנסת עטרה. פחות מזה, מוגדר לנשיקה, ופטור. וחולק על שמואל. גמר ביאה הכוונה לגמר ביאה ממש.